

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

"TASHIQLAYMAN"

Rektor

Sh. Sirojiddinov

2018 yil 25 08

"KELISHILDI"

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi

2018

Ro'yxatga

YANGI O'ZBEK ADABIYOTI

FAN DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar
Ta'lim sohasi: 120000 - Gumanitar
Bakalavriat ta'lim yo'nalishi: 5120100 – Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili) ta'lim yo'nalishi

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2018 yil 25.08 dagi 744 sonli buyrug'ining 6 -ilovasi bilan fan dasturi ro'yxati tasdiqlangan.

Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2018-yil "18" 08 dagi "4" -son majlis bayoni bilan ma'qullangan.

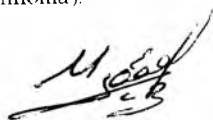
Fan dasturi Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchi: S.Sodiqov - filologiya fanlari nomzodi, dotsent

Taqrizchilar: Q.Qahramonov – TDPU professori, f.f.d.

D.Xoldorov – Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O'zbek tili va adabiyoti universiteti professori, pedagogika fanlari doktori

Fan dasturi Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O'zbek tili va adabiyoti universiteti Kengashida ko'rib chiqilgan va tavsiya qilingan (2018-yil "07" 07 dagi "13" -sonli bayonnoma).

I. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan samarali chora-tadbirlar natijasida ta'lim tizimi rivojlanishning o'ziga xos yangi yo'lga bidadam kirib bormoqda. «Ta'lim to'g'risida»gi qonun, Kadrlar tayyorlash milliy dasturida hamda shu muhim huquqiy-me'yoriy hujjatlar asosidagi «Davlat ta'lim standarti»da bu o'zgarishlarning mohiyati aniq, ravshan belgilab qo'yilgan.

Mamlakatimizda ta'lim tarbiya bo'yicha qabul qilingan umummilliy dasturning hayotga tadbir etilishi samarasi o'laroq, yoshlarimiz Vatanimizning kelajagi uchun javobgarlikni zimmasiga olishga qodir bo'lgan, bugungi va ertangi kunimizning hal qiluvchi kuchiga aylanib bormoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev: "Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz"¹ degan edilar.

Ma'naviy yetuk, barkamol avlodni tarbiyalash, zamon talablariga javob bera oladigan malakali milliy kadrlar tayyorlash bu islohotlarning mohiyatini tashkil etadi. Bu borada ajdodlarimiz qoldirgan va bugungi kunda yaratilayotgan boy adabiy merosni o'rganish muhim ahamiyatga ega. Mustamlaka tuzumining tazyiqlariga qaramasdan, o'z hayotini xalqimizning ma'naviy kamolotiga, ona tilimizning ravnaq topishiga bag'ishlagan Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat, Abdulhamid Cho'lpon, Abdulla Qodiriy kabi ulug' ma'rifatparvarlarning ulkan xizmatlarini, bu yo'lda haqiqiy vatanparvar, yurtparvar, millatparvar sifatida iz qoldirgan ziyoli insonlarning nomlarini el-yurtimiz doimo hurmat bilan eslaydi². «Yangi o'zbek adabiyoti» fan sifatida bevosita ajdodlarimiz qoldirgan va bugungi kunda yaratilayotgan boy adabiy merosni o'rganish maqsadiga xizmat qiladi.

II. Fanining maqsad va vazifalari

«Yangi o'zbek adabiyoti» fani XX asrning ibtidosidan 90- yillargacha boshlarigacha bo'lgan davrda yaratilgan muhim adabiy manbalarni, o'zbek adabiyoti tarixini, bu adabiyotni vujudga keltirgan shoirlar, adiblar hayoti va ijodiy faoliyatini, xalqlararo adabiy va madaniy aloqalarni, eng muhimi, o'zbek badiiy tafakkuri taraqqiyoti tadrijini o'rganishni va o'rgatishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan.

¹ Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатининг мард ва олижаноб халқимиз билан бирга кўрамиз. Халқ сўзи. # 2016 йил 16 декабрь.

² Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetini tashkil qilish haqidagi farmon. "Xalq so'zi", 2016 yil. 14 may.

Mazkur fanning vazifasi o'zbek adabiyoti tarixi taraqqiyot bosqichlari, har bir bosqichda yashab ijod etgan ijodkorlar asarlarini g'oyaviy-badiiy va estetik jihatdan tahlil va talqin qilishga va bu jarayonni yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanib amalga oshirishga o'rgatishdir.

Talaba:

- Mazkur davradagi ijodkorlar, ularning epik, lirik, dramatik asarlarini bilishi, tahlil qilish kategoriyalari to'g'risida **tasavvurga ega bo'lishi**,
- Ayni davr adabiyotida kechayotgan jarayonlarni tahlil qila olishi, o'zbek adabiyotining bugungi holatini dunyo adabiyotida kechayotgan jarayonlarga qiyoslay **bilishi va ulardan foydalana olishi**,
- badiiy asarni tushunib, anglab, tahlil qilib o'qiy olishi, badiiy ijod falsafasini, psixologiyasini adabiy siymolarning ijod laboratoriyasi misolida tushunish **ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak**.

III. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

1-Modul. Fanning umumiy mohiyati

Yangi o'zbek adabiyoti. Bu adabiyotning asosiy xususiyatlari

Yangi o'zbek adabiyotining o'ziga xos xususiyatlari, yetakshi belgilari. Yangi o'zbek adabiyotini davrlashtirish. Yangi o'zbek adabiyoti taraqqiyotining asosiy bosqichlari. Ma'rifatparvarlik yoki jadid adabiyoti. Yangi o'zbek adabiyotining realizm bosqishi (1916-1932 yillar. Birinshi bosqishi (1932-1954 yillar). Ikkinshi bosqishi (1954-1991 yillar). Milliy istiqlol davri o'zbek adabiyoti. XX asr adabiyoti tarixiga oid bahs-munozaralar.

XX asrning 20-50 - yillari adabiyoti

Oktabr to'ntarishi va sho'ro adabiyotining vujudga kelishi. Adabiyotda hokim mafkura g'oyalarning yetakshilik qila boshlashi. Adabiy jarayon ikki yo'nalish - shinakam badiiyatga daxldor bo'lgan adabiy yo'nalish va sho'ro g'oyalarni ilgari suruvshi adabiy yo'nalishning vujudga kelishi. 20-30-yillar adabiyotida zamonasozlik, shaxsga sig'inish illatlarining namoyon bo'lish sabab va oqibatlari. Bu davrda badiiy mukammal asarlarda davr va shaxs fojiasining o'ziga xos tarzda namoyon bo'lishi. Adabiyotda yangi janrlarning takomillashuvi. Ikkinshi jahon urushi davri adabiyotida yuksak vatanparvarlik motivlarining yetakshilik qilishi. Bu davr darmaturgiyasida tarixiy mavzu va xalq qahramonlari obrazini yaratishga e'tiborning kuchayishi.

Urushdan keyingi davr adabiyotida "konfliktsizlik nazariyasi" illatlarining yetkazgan zararli oqibatlari. Adabiyotda soxta konflikt va optimistik ruhning ustuvorlik qilishi. Mafkuraviy tuzum va qatag'onlik siyosatining yangicha ko'rinishlari. Madaniy meros, xususan, "Alpomish" dostoniga noxolis munosabat.

Ma'rifatparvarlik yoki jadid adabiyoti O'zbek adabiyotida realizm bosqichi

Bu bosqich XX asr boshlarida 1916 yilgacha bo'lgan davrni o'z ishiga olishi. Unda jadidizm g'oyalarning ustunligi. Bu davrda nodir badiiy kashfiyotlar vujudga kelmaganligi.

Bu davr 1916 yildan 1932 yilgacha davom etishi. Realizm haqida ma'lumot. Realizmining o'zbek adabiyotidagi dastlabki namunalari.

Qodiriy hayoti va ijodi.

Ushbu mavzu orqali talabalarga A.Qodiriy hayoti va ijodi haqida bilim berish. Yozuvchi ijodida vatan va istiqlol motivlari. A.Qodiriy romanlarida poetik obraz va badiiy mahorat muammosi yoritiladi. Qodiriy hajviyotining o'ziga xosligi aniqlanadi.

Yozuvchining ilk asarlari. "O'tkan kunlar"-birinshi o'zbek romani. "Mehrobdan chayon" romanining tahlili.

Cho'lpon hayoti va ijodi.

Adib biografisi va ilk hikoyalari. Cho'lponning XX asr 20-yillar she'riyati. Uning 30-yillar lirikasida murosasozlik ohanglari.

Cho'lpon prozasi orqali Yozuvchi badiiy mahoratini ko'rsatish. Adib hikoyalarda xalq turmushi, ichdan shirib borgan jamiyatning fosh etilishi. Yozuvchining "Kecha va kunduz" romani birinshi o'zbek dilogiyasi ekanligi. Unda XX asr o'zbek nasriga xos bo'lgan ruhiy tahlilning dastlabki ko'rinishi namoyon bo'lganligi, shaxs erki, hukmron mafkura va jamiyat o'rtasidagi nomuvofiqlik, oilaviy-maishiy dramaning aks etishi.

G'afur G'ulom, Oybek va Abdulla Qahhor ijodi

G'afur G'ulom o'zbek adabiyotining yetuk namoyandalardan biri sifatida. Tarjimai holi va adabiy merosi haqida ma'lumot. G'ulomning 20-30- yillardagi ijodi. G'afur G'ulom hikoyalarda satira va yumor. Adibning publitsistik qarashlari. G'afur G'ulom qissalari. "Shum bola" - yumoristik asar. G'afur

G'ulom qissalarida davr va shaxs fojiasi. G'ulom she'riyatida falsafiy teranlik va badiiy mukammallik. Shoir ijodida zamonaviylik va shaxsga sig'inish motivlari. Bu holning sabab va oqibatlari. Mustaqillik yillarida G'ulom ijodiga yangicha munosabat.

Adibning adabiy merosi haqida ma'lumot. Oybek lirikasining g'oyaviy-badiiy xususiyatlari. Oybekning 30-yillar ijodi. Oybek dostonlari ijtimoiy hodisalarning badiiy talqini. Oybek tarjimalari. Oybekning adabiy-estetik qarashlari. Oybek - romannavis. "Qutlug' qon" romanida davr va shaxs fojiasi. "Navoiy" tarixiy romanida ulug' alloma obrazi. Adabiyotshunos olim sifatidagi faoliyati. Oybekning ilmiy-ijodiy merosi.

A.Qahhor - hikoyanavis. O'tmish mavzudagi hikoyalarda davr va shaxs tasviri. Zamonaviy mavzudagi hikoyalarda optimistik ruhning aks etishi. A.Qahhor - romannavis. "Sarob" romani tevaragidagi bahslar. A.Qahhor - tarjimon. Adibning estetik qarashlari. "Yoshlar bilan suhbat" asarida Yozuvchi adabiy-estetik qarashlarining namoyon bo'lishi

Hamid Olimjon va Maqsud Shayxzoda ijodiy merosi

H.Olimjon - baxt va shodlik kuyshisi. X.Olimjon – tarjimon, adabiyotshunos. Hamid Olimjonning ertak va dostonlari. Hamid Olimjon ijodida xalq og'zaki ijodining o'rni. Shoir lirikasida tabiat tasviri. Hamid Olimjonning "Muqanna" dramasi vatanparvarlik motivlari. "Jinoyat" dramasi davr va shaxs fojiasi. Shoir ijodiga yangicha yondashuvlar.

Maqsud Shayxzodaning 30-yillar she'riyati. Tragediyada zohiriy va botiniy konflikt. Dramatik asarlarida tarixiy shaxslar talqini. Urush yillariga nos jangovor lirika. "Toshkentnoma" dostonining badiiy talqinlari. Shayxzoda-yirik adabiyotshunos olim, mohir pedagog sifatida.

Mirtemir va Zulfiya ijodi

Mirtemir ijodida davr ziddiyatlarining tasviri. Shoir ijodida tabiat lirikasi. Mirtemir – tarjimon. Shoir ijodida shaxsiy kechinmalar ifodasining lirik tasviri.

Zulfiya she'riyatida hijron va sadoqat motivi. Baxt va sevgi, g'am-xijron shoira lirikasining qo'sh qanoti sifatida. "Xotiram siniqlari" poemasi.

Said Ahmad, Odil Yoqubov, Pirimqul Qodirov ijodiy merosi

S.Ahmad romanlarida realistik hayot tasviri. "Ufq" trilogiyasi o'zbek xalqining milliy turmush tarzi va mehnatkash xalq hayotini ifodalovshi asar. Said Ahmad - hikoyanavis, dramaturg. Adib ijodida istiqlol davri unkoniyatlarining aks etishi. Said Ahmad satirik va yumoristik asarlar ustasi. Prozada tragik fojeliqlik lirik ifodasi.

O.Yoqubov asarlarida ma'naviyat masalasi – bosh pafos sifatida. O.Yoqubov romanshiligi. Tarixiy romanlarda hayot haqiqati va badiiy to'qima. Adibning istiqlol davri ijodida ruhiyat manzaralarining kashf etilishi. "Alvido, Moriko" qissasi, "Bir koshona sirlari" dramasi inson ruhiyati kechinmalari tasviri.

P.Qodirov qissalarida shaxs va ma'naviyat masalalarining yoritilishi. P.Qodirov mahoratli romannavis. Bobur hayoti va faoliyatini o'rganishda adib ijodining tutgan o'rni. "Ona loshin vidosi" romanida temuriylar qismatining yangicha talqinlari. P.Qodirov - adabiyotshunos olim va munaqqid.

Erkin Vohidov va A.Oripov ijodi

E.Vohidov she'riyatida an'ana va novatorlik «Yoshlik» devoni va zamonaviy g'azalshilik muammolari. Shoir dostonlarida shaxs erki va ma'naviyat-ma'rifat masalalarining yoritilishi. E.Vohidovning istiqlol yillaridagi ijodi.

A.Oripov she'riyatida badiiy mukammallik va falsafiy teranlik. A.Oripov – tarjimon. A.Oripovning istiqlol yillaridagi ijodi. Shoir dramatik dostonlarida ma'naviyat masalasining badiiy talqini. "Haj daftari" turkumiga kiruvshi she'rlarida islomiy-axloqiy masalalarning yoritilishi.

Tog'ay Murod hayoti va ijodi

Adib ijodida milliylikning o'ziga nos shaklda namoyon bo'lishi. Badiiy asarda syujet va kompozitsiya yaratishdagi novatorlik. Adib qissalarida Surxon koloritining yoritilishi. Adib ijodida milliy va ma'naviy qadriyatlar masalasining zohur topishi. Adib romanlarida shaxs fojiasi talqini. Xalq fojiasining badiiy bo'yoqlarda aks etishi.

IV. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

O'zbek adabiyoti tarixi fani seminar mashg'ulotlarini o'tishda quyidagi ko'rsatmalarga amal qilinadi:

Mavzu bo'yicha tavsiya etilgan adabiyot va manbalarni o'qish. Ta'lim jarayoni, ma'ruza, seminar mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'rish, badiiy asar ustida ishlashga, asarni tahlil qilishga o'rganish va eng muhimi. ana shu asarga bog'liq holda bugungi kunda adabiyotshunoslikdagi qarashlarga munosabat bildira olish o'rganganlarini amaliyotga tatbiq eta olish malakasiga ega bo'lish.

Seminar mashg'uloti uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Qodirovning «O'tgan kunlar» romani poetikasi
2. Cho'lpon she'riyati poetikasi
3. «Kecha va kunduz» romanida xarakter yaratish mahorati
4. G.G'ulom she'riyatida falsafiylik va badiiy mahorat
5. Oybek she'riyatida sof lirika
6. Oybek – romannavis
7. «Sarob» romanida ruhiyat talqini
8. Mirtemir va Zulfiya she'riyati
9. S.Ahmadning «Ufq» trilogiyasida davr va shaxs talqini.
10. O.Yoqubov romanlarida tarixiylik va zamonaviylik
11. Pirimqul Qodirov tarixiy romanlarida tarixiy haqiqat va badiiy to'qima
12. Erkin Vohidov she'riyati
13. Abdulla Oripov she'riyati poetikasi
14. O'tkir Hoshimov romanlari
15. Tog'ay Murod qissa va romanlarida shaxs fojiasi

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

- Talabaga mustaqil ishini tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:
- Darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish.
- Tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish.
- Maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash.
- Talabaning o'quv-ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularni chuqur o'rganish.
- Faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari.
- Masofaviy (distanston) ta'lim.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etilayotgan mavzulari:

1. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani atrofida munozaralar.
2. H.Olimjon ijodining adabiyoshunoslikdagi talqini.
3. Oybek lirikasida tabiat va inson munosabatlari tasviri
4. G'.G'ulom – qissanavis
5. M.Shayxzodaning «Jaloliddin Manguberdi» tragediyasida vatanparvarlik va millatparvarlik motivlari
6. O.Yoqubov – qissanavis
7. A.Muxtor she'riyatiga xos poetik obrazlarni o'rganing.
8. E.Vohidovning istiqlol davridagi ijodi.
9. O'.Hoshimovning "Tushda kechgan umrlar" romanida fojiviylik.
10. Sh.Xolmirzaev romanlarida davr va shaxs fojiasi talqini.
11. A.Oripov she'riyatida sevgi-muhabbat motivlari
12. S.Ahmadning "Ufq" trilogiyasida davr va shaxs talqini
13. «Otamdan qolgan dalalar» romanidagi Dehqonqul obrazi ramziy-fojiviy obraz sifatida.

VI. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbalari

Asosiy adabiyotlar

1. Мирзаев С. XX аср ўзбек адабиёти. – Т., Янги аср авлоди. 2005.
2. Норматов У. Янги ўзбек адабиёти. Ўқув кўрсатма – Т.: Университет. 2007.
3. Каримов И ва б. XX аср ўзбек адабиёти тарихи – Т.: Ўқитувчи, 1999.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва фаровонлигининг гарови //Халқ сўзи. – Тошкент, 2016, 8 декабр
2. Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз //Халқ сўзи. –Тошкент, 2016, 16 декабр
3. Алиев А. Маънавият, кадрят ва бадиият. –Т.:Академия, 2000.
4. Норматов У. Умидбахш тамойиллар. –Т., Маънавият. 2000.
5. Каримов Н. XX аср адабиёти манзаралари. –Т.: Шарқ, 2008
6. Каримов Ҳ. Истиқлол даври адабиёти. –Т., 2010.
7. Йўлдошев Қ. Ёшиқ сўз. –Т.: Янги аср авлоди. 2006
8. Мирвалиев С. Ўзбек адиблари. – Ёзувчи, 2000
9. Норматов У. Нафосат гурунглари. – Т.: Мухаррир, 2010
10. Адабиёт энциклопедияси / Тузувчи: Ҳ.Болтабоев. – Т.: Мумтоз сўз, 2015
11. Каримов Б. Рухият алифбоси. Адабий-илмий мақолалар тўплами. –Т.: Фафур Гулом номидаги нашрият-матбаа ижодий уйи. 2016.

Elektron ta'lim resurslari

1. www.ziyounet.uz
2. www.edu.uz
3. www.o'zbekadabiyoti.com.
4. www.ziyo.uz